

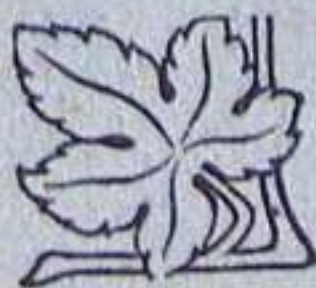
1941. 5. 25-én, Hosszú utca -
napján a Brassay Samuval
Dr. Elek Elek Kötőművel
Márk 10.8.16

ÖRÖK REFORMÁCIÓ

IRTA:

Dr. KISS ELEK

unitárius egyházi főjegyző,
püspökhelyettes.



1941.

Nyomta a „Pallas” könyvnyomda Kolozsvár, Bolyai-utca 3.

Tisztelletes KÖRÖSPATAKI KISS KÁROLY
Budapest, VII. ker. Károly-körút 9.

IRAT-MISSZIÓJA

ÖRÖK REFORMÁCIÓ



IRTA:

Dr. KISS ELEK
unitárius egyházi főjegyző,
püspökhelyettes.



1941.

Nyomta a „Pallas” könyvnyomda Kolozsvár, Bólyai-utca 3.

Rádió-istentisztelet (beszéd) 1940 évi
október hó 31-én délelőtt 11 órakor a
reformáció emlékére. Elhangzott a buda-
pesti Koháry-u. unitárius templomban.

Alapige: »Evezz a mélyre!«

Lukács ev. 54.

A vallásos szemléletnek és élménynek az a sajátossága, hogy a lelki értékeket s a „kell“ világába tartozó eszményeket a „van“ s így a létezés köntösébe öltözteti. Ezért mondják azt, hogy a hit nem sejt, hanem tud, ismeri a valót. Erre az ismeretre azt szokták mondani némelyek, hogy az *intuiciónó*, vagyis a közvetlen meglátás útján létesül. Álljon bármint ez a dolog, csak azért említem itt fel, hogy rámutassak arra, hogy nagyon sok felfogás szerint a vallásos szemlélet teljesen különbözik a bölcseleti szemlélettől — mi unitáriusok azonban azt valljuk, hogy mindkét említett tárgyú szemlélet teljesen az emberé s az ember, akinek e szemléletei vannak, viszont teljesen az Istené.

Azt is nyilvánvalóvá kell tennünk mindjárt e beszéd elején, hogy az ember vallása a történelem folyamán a jelentkező és egymástól különböző, de egymáshoz hozzátartozó kulturális és fejlődési fokozatok mezébe szokott öltözni.

Ennek értelmezésekor legyen szabad arra utalnom, hogy alapigénk a *halász-vadász* népek világába vezet, míg a pásztor, a jó pásztor, a lelki pásztor fogalmát a *nomád* kultúrának világa hozza létre, valamint a magvető példázata az *ágrikultúra* (földművelés) körében keletkezett.

E tények világosan mutatják a vallás fejlődésének tényleges útját s meggyőznek arról, hogy az ember vallás-erkölcsi világa szervesen összefügg egész életével és feltétlenül rávezetnek a fejlődésnek a gondolatára.

Mi unitáriusok a mai napon a keresztény protestáns világ egyik letéteményeseként a hitújítást, vagy Reformációt ünnepeljük és pedig a Reformációt nem úgy, mint amelyik egyszer létesült s befejeződött néhány év, vagy évtized alatt, hanem úgy, mint amely soha meg nem szűnő, örök javítótörekvés, fáradhatatlan munka a tökéletesedés mezején.

„Evezz a mélyre!“... mondja Jézus leendő tanítványának s ebben a felszólításban bennefoglaltatik az örök Mester örök tanítása az állandó jobbításra vonatkozóan.

Mert hiszen ki is csak ez a Mester?

Jézus,

a názáreti próféta!

Voltak még nagy Tanítómesterek: Gaotama, aki megvilágosodottá, vagyis Buddhává lett Jézus előtt mintegy 500 évvel. Az ő tanítása szerint a legnagyobb érték a *Nirvána* s ez nem itt van a földi életben, ez egy olyan állapot, ahol és amikor létesül az igazi, a valódi élet, amely különbözik a mi árnyékvilágunk életétől. E tanítás szerint az ember földi élete fájdalom és szomorúság, bánat és keserűség, vagyis az ember földi élete nem értékes élet, azaz Buddha a földi életre vonatkozóan tényleg *pesszimista*.

Ez a pesszimizmus a görög-világ költőbölcsele-

jének, Pláton bölcseletének is a lényegét alkotja. A buddhista Nirvánát, a görög fogalomkörben az *ideák világa* jeleníti meg, amely szintén nincsen ezen a világon s ahová a földre esett ember visszakívánkozik szüntelenül.

A *Bibliában* található kígyó-csábítása sem egyéb lényegileg, mint ennek a pesszimista felfogásnak egyik sajátos változata, ahol az ember megszegi Isten parancsát s ezért kiűzetik a paradicsomból. Ez a tanítás lesz a későbbi keresztény pesszimizmus alappillére s ehhez kapcsolódik idők folyamán a bűnbetés és az eredendő-bűn tana.

Buddha is, Pláton is, a régi héber tanító is pesszimista az ember hivatását illetően s ez a pesszimizmus befolyásolta évezredeknek életét, gondolkodását és akaratát.

Egyedül Jézus az, aki az emberiség nagy Tanítói közül *hivatást* lát s Isten-fiúságot és tökéletesülhető értéket az ember földi életében.

Jézus, mint tanítómester tehát azért örök, mert egyedül volt képes és képes volt az ember földi életének s így hivatásának a megértésére és megmagyarázására. Nemcsak Istent, mint Atyát, fogta fel jónak, hanem az emberben Isten-fiát ismerte fel, aki kialakuló életében állandóan jobbá lehet, vagyis tökéletesedhetik, mint Isten tökéletes. (Máthé ev. 5⁴⁸).

Jézus, mint az emberiség Tanítómestere, azért örök, mert az emberiség és Istenországa örök értékeire fektette a súlyt és nem hallgatva semmi alsóbbrendű és így kezdetleges gondolkozásra, *az ember fennkölt hivatását* hirdette és élte meg magasztos éle-

tével. Olyan mély és határtalan volt bízalma az isteni Gondviselésben és szeretete az Atya iránt, hogy ez az alapvető hit egészen természetesen avatta őt a világtörténelem derűs gondolkozójává, hivatásos életű Mesterévé, Isten gyermekévé, *optimistává*.

Amíg a pesszimizmus mindenütt, minden formában azt hirdeti, hogy Isten jónak alkotta világát s az elromlott, addig az optimizmus a megjobbulás, jobbálevés, haladás, fejlődés fogalmát termeli ki.

A görög Aristoteles Entelekhejája (*εν τελος εχω*) is tulajdonképen a kialakulás tényezőjét rejtegeti magában, ha tudniillik a lehető érték valóra válhatik. Jézusnál jelentkezik azonban a legszebben és legtisztábban az emberre vonatkozóan annak magasztos hivatása az Istenországá s a tökéletesülés fogalmával kapcsolatban.

Magától értetődik, hogyha az ember fejlődik s a világ fokozatosan kialakul, akkor a történelem folyamán egyetlen állapot sem tekinthető befejezettnek és tökéletesnek. Viszont egyetlen tényre sem lehet rámondani, hogy ímé ez, vagy amaz okozta a világ és az ember örök romlását és kárhozatát.

„Evezz a mélyre!” . . . szól Jézus s felszólításában nemcsak parancs van, hanem biztos tudat és föltétlen meggyőződés, hogy az eredmény semmiesetre el nem marad.

Nekünk semmi kétségünk nincs aziránt, hogy ezt a parancsot követte Pál, Péter és a kereszténységnek számtalan bajnoka évezredek alatt. Nem is úgy szemléljük mi a kereszténységnek nagy történetét, mint azok, akik csak bukdácsolást, vissza-

vonást, tévedéseket s visszaéléseket látnak meg benne. Nem! Pedig mi keresztény protestánsok s a Reformációnak édes gyermekei vagyunk, akik a hitjavítás és fejlesztés jegyében születünk Jézus egyenes követőiként.

Mi a kereszténységet a maga 2000 éves történetével a világban működő emberi szellem, isteni sugalom fokozatos kibontakozásának, továbbfejlődésének, értékes kiteljesülésének ismerjük el. Lehet, sőt úgy is volt, hogy őseink szembekerültek egymással és tusakodtak egymás ellen azért, hogy megmutassák, ki az igazi keresztény; de mi mai unitáriusok hajlandók vagyunk elismerni, hogy a hit Isten ajándéka lévén az Újtestamentum s Dávid Ferenc szerint is, minden más felekezet, vagy egyház lehet a saját meggyőződése szerint részese az ember fejlesztésének az élet nagy panorámájában.

Mi nem vagyunk hajlandók ma és soha felekezeti torzsalkodásra, mert meg vagyunk győződve, hogy szent *hívatásunk* a szeretet, a megbecsülés, az igazságkeresés valódi megélése.

Mi megértjük azt, hogy mit jelent a történelem lelke, s az egymással küzdő felekben régimódra nem az igazság tényleges birtokosait szemléljük, hanem minden tisztességes esetben a nemes életre törekvőket. Ez a törekvés néha rózsás, néha pedig véres mezőkön vezetett át; de a fokozatosan kialakuló emberiség nem hozhat létre mindig csak emelkedett cselekedeteket.

Mi tehát nem úgy ítéljük meg az ember korszakos cselekedeteit, hogy imé, ennyire hanyatlott le a

jónak és a tökéletesnek született ember, hanem ellenkezőleg, csodálattal bámuljuk részéről az élet haladó ténykedéseit és azt, hogy az egykor fejletlen, kezdetleges ember mennyire emelkedhetett lassú szélsőségekben és miképen közelítette meg felbukkanó s majd állandósult eszményeit.

Amikor tehát a mai napon a Reformációra fordítjuk lelki tekintetünket s végigvonul előttünk Luther, Kálvin, Zwingli . . . s Szervét és Dávid Ferenc szellemi alakja . . . a történelmi távlatból lelkesülten s megilletődve sóhajtunk feléjük: imé a történelemcsínáló óriások, imé a nagy századok prófétái.

Mi nem keressük e pillanatban azt, ami elválasztja őket, ezt megtették az elmúlt századok, amikor a kereszténységet próbálták az Egyházak s az intézmények körébe zárni. Minket teljesen az a gondolat köt le, hogy meglássuk bennük azt, ami maradvány s tanításukban azt, ami örökértékű.

Ha végigtekintünk a perzsa, a hindú s a keresztény világ életén, mind a *zoroásteriánizmusban*, mind a *buddhizmusban*, mind a *krisztiánizmusban* találkozunk az ortodoxus igazhitűségnek s a reformáció szabadelvűségének a fogalmaival, tényeivel. Nem állítjuk, hogy a kereszténység mellett nem volna létjogosultsága a többi nagy (vagy kisebb) világvallásnak, de szentül meg vagyunk győződve, hogy a jézusi kereszténységnek soha el nem múló, folytonosan haladó és a fejlődést irányító, nemes hivatása van az egész emberiség örök értékeinek megvalósításában.

„Evezz a mélyre!“ — hallszik a szózat s ez a szózat a mi számunkra olyan jellegű, mint volt egy-

koron, amely hirdette: egyengessétek az Úrnak útját, hogy jöhessen közelebb az Istenországa.

Mi mai nemzedék is halljuk ezt a szózatot! Mi, akik a kettészakított Erdélyben is újból zengedezzük, énekeljük, hirdetjük, követeljük: „Hazádnak rendületlenül légy híve óh magyar!”... s egyik szemünkkel nevetve, a másikkal pedig sírva tekintünk egész magyar nemzetünk minden fiára, bárhol is van a föld kerekén és esengjük Istenünktől: „Isten áldd meg a magyart!”

A Reformációnak emlékűnnepén gyermeki bizalommal tekintünk egyetlen Atyánkra s meg vagyunk győződve, hogy Ő megáld a földön minden nemes törekvést és diadalra juttatja országát. Nem nyugtalanodunk azért, hanem hiszünk az Ő törvényeinek örök erejében s igazságának örök értékében. Eme nemzeti magaslaton állva, tekintünk egyházi és világi-erkölcsi hivatásunkra és engedelmeskedünk a Mester szózatának: „Evezz a mélyre!”

Keresztény Atyámfiai, kedves Testvéreim! Ma az egész világ egy nagy átalakuláson megy keresztül s nekünk unitáriusoknak az a *szellemi hivatásunk*, hogy ezt az átalakulást megértsük lényegében és szolgáljunk teljes lélekkel s legyünk részesei a fejlődés irányításának. Ne húzódjunk vissza a felekezeti korlátok szűk rácsai mögé az igazság birtokosának fel-fúvalkodottságával s ne tetszelegjünk a magunk egyedüli értékének tudatában és bódulatában, hanem evezzünk a mélyre s világítsunk rá a jövő évszázados elhívásunkra!

A mai egyoldalú, divatos szólásokat se tekint-

sük örök értékeknek, hanem iparkodjunk meglátni és megélni a fejlettebb embertípus szervesebb életét. Ne imádjuk magunk a régi háziisteneket (penates), de becsüljük meg és tegyük közösségünk alapjává a *tiszta családi életet!* Ne éljünk a halász-vadász-népek, a nomádok egyoldalú élete szerint, de szeressük a *természetet, a földet*, annak folyóvizeit: a Dunát, a Tiszát, a Marost, az Oltot, a Küküllőket s édes hazánk minden vizeit... szeressük a Kárpátokat s a Hargitát! Ne esküdjünk csupán az *ágrikultúrára*, az ipar és kereskedelem egyoldalú értékeire; de ragaszkodjunk földünk szelleméhez, termőerejéhez, hegyei és völgyei dús kincseihez és építsük ki a tárgyi követelményeknek megfelelően a közlekedési, kereskedelmi úthálózatokat! Mert hiszen ezek is az Úrnak útjai! Ne lássuk csak az *ipari munkában* a társadalmi mozgalmak célját, hanem magunk is helyezzük egész közéletünket a nemzeti alapon álló *magyar munkára*, amelynek értéket nem a matéria, nem az anyag ad, hanem a magyar nemzet közös szelleme és fennkölt lelke, mint legfőbb érték, amely arra van és lesz hívatva, hogy a kialakuló világban együtt munkálkodjék a népek és nemzetek nagy közösségének megvalósításáért, amely közösség a kölcsönös érdeken, értékeken, bizalman és megbecsüléssel fog felépülni.

Reformálódik ma az egész világ s ebben a történeti folyamatban évszázados és évezredes tévedések igazítódnak ki. A szélsőséges irányokban jelentkező százados élet szerveződik ma s az eddig elért értékek elszigeteltségükből ma helyükre kerülnek.

Legyünk bármennyire s bármilyen unitáriusok, nem szabad hinnünk, hogy az ember közösségi élete a szélsőséges individualizmuson, a túlhajtott egyénieskedésen épül fel. Föltétlenül magasabbrendű az az élet, amely az igazi egyént a fejlett közösségben s a hivatása magaslatán álló közösséget a művelt egyénben értékeli. Be kell taglalódnunk, meg kell szerveződnünk tehát s erre nagy népek mutatják a példát az új világ kialakulása közben.

Meg kell látnunk, hogy mi a múlton felépült *mának* a tanítása és hogyan formálható a mából egy jobb, egy fejlettebb, egy megfelelőbb, egy *szervesebb* jövődő.

Épen ezért ma a Reformációnak emlékűnnepén lássuk be azt, hogy Isten, a mi Atyánk *kinyilatkoztatja* magát és világa értékeit a nagy mindenség életlülktetésében s kialakuló világunk állandó fejlődésében; nagy alkotásokban, nagy emberek tanításaiban, de kis emberek buzgó törekvéseiben is. Isten kijelentése egyetemes és örök!

Magyar nemzeti életünk az a legszentebb hivatás a mi számunkra, ami meghatározza eszményeink tartalmát, cselekedeteink útját s érzéseink egész színes világát.

Ez a nemzeti élet kifelé szervesen taglalódik bele a többi nemzet nagy közösségébe és befelé magába ölel minden értéket, amelyek adják életünk egész tartalmát.

Ennek az igazságnak folyamányaképen sok tekintetben színtelen és sajnálatosan egyoldalú *teológiánkat* meg kell gazdagítanunk a magyar nemzet évez-

redes, nagyszerű értékeivel, amely értékeket egészen természetesen leszorított és egy évezreden át leszorítva tartott a kereszténységnek régi s a mainál szegényebb fogalma és ténye.

Minden igazi nép élete az Isten kinyilatkoztatásának egy-egy formája s miért kellene mint ú. n. *pogány-elemt* szégyenkezve továbbra is félretolnunk azt, amit megélt, szeretett és mindennapi életében megtartott egységes hitvilágában egy egész nemzet?

Vallási-erkölcsi életünket úgy kell megélnünk, hogy az ne zárjon ki minket a mindennapi élet küzdelmeinek színteréről és ne csak ünnepnapokon, hanem életünk minden pillanatában határozza meg cselekedeteink és gondolataink irányát!

Ne úgy vetítődjék lelki-szemeink vásznán az *emberiség története*, mint egy szomorú tragédia, vagy tragédiák sorozata, hanem úgy, mint egy állandó és örök felemelkedés, szüntelen reformáció; nem mint kárhozat, hanem mint megszentelődés; nem mint bukás, hanem mint igazi fejlődés!

Emelkedjünk fel a Mammon, az anyag bálványozásából s titkos vágyaink ne a föld alá rejtett aranyhegyekről ábrándozzanak, küzdelmeinkben ne állandóan a materiát idézzük, hanem a *szellemet*, a *lelket* tegyük meg szerves életünk és értékeink igazi központjának. Ez alá rendelődjék minden más érték, hogy valóban megvalósulhasson az élet szinpadán álló, nagyszabású, modern szerves élet s abban a felebaráti és testvéri alapra fektetett magasabbrendűsége jutott, fejlődő ember.

Egyszóval, fejlett és mindeneket átfogó lélekkel

szervezzük meg világéletünket és életeszményünket, mert a mának a reformációja nemcsak a cselekvő, hanem a gondolkozó és nemesen érző lelket is igénybeveszi; vagyis az egész embert helyesen rendeződött összes értékeivel s az egész világot minden lehetőségével.

Drága Testvéreink! magyar Egyházak! fogjunk össze magyar nemzeti életünk felmérésében, megtervezésében és kialakításában s úgy tekintsünk hivatásunkra, mint amely abban áll, hogy együttesen szolgáljuk a hazát, az abban való alsóbbkörű és szervesen betaglалódó értékeket le egészen a családi közösségig — kifelé pedig a mostan szerveződő nagy emberiséget. Adjuk vissza a nemzetnek *teljes önbizalmát s hitét* nemcsak egy ú. n. *feltámadásban*, hanem egy *nagyszabású elhívásban* itt ezen a földön s hogy ezt megtehessük, fogadjuk el alapul, amelyen állott, s amelyért munkálkodnunk kell, Jézusnak tiszta és mélységes optimizmusát. Nem állandó bűnhődésre, hanem kifejlő s viruló magyar életre hívta el Isten a magyart!

Ezt diktálja nekünk erdélyieknek Erdély ősi szelleme, ez lelkesített az eltelt sötét időkben, a szenvedések kínjai között s ezzel sóhajtott utolsót annyi drága nemes szív abban az áldott hitben, hogy a magyar nemzet és haza örökéletű, nagyhívatású, nemes értékek állandó hona.

Nem könnyelműsködésről, nem pillanatnyi örömezésről, nem alantas gondolkozásról van itt szó, hanem arról a *népi, nemzeti, emberi optimizmusról*, ami áthatja Olaszhont és Németországot azóta, amióta új rendezőik irányt mutattak s a nemzeti lélek életerős.

lett bennük. Ennek az optimizmusnak alapja az isteni Gondviselésbe vetett határtalan és feltétlen bizalom, amit Jézus, a legfennköltebb Tanítómester élt meg legteljesebben.

Testvéreim, mai reformációi emlékűnnepeknek tanúsága az legyen: úgy reformáljuk állandóan magunkat, hogy levetkőzve minden kicsinyességet és mélabút, helyezzük minden reményünket a fejlődés örök forrásába, az emberiség szerető Atyjába s azután bátran evezünk előre a mélyre most és minden időben. Ámen.